

מראי מקומות מפעל עמוד וחזרה

מראי מקומות - פסחים קיד:

ו. אכלן דמאי יצא
פירש רשב"ם, משום שאם רוצה יכול הוא להפקיר נכסיו ויהיה עני וראוי לאכול דמאי, גם עתה הוא ראוי לו, וכפי שאמרנו לעיל (לה). ויש לתמוה, שהרי סוף סוף לא הפקיר נכסיו, ועדיין הוא איסור לו, ומה תירצה הגמ'. ובקהלות יעקב (ברכות סי' כ"ז אות ה) כתב שכוונת הגמ' לתרץ שכיון שדמאי מותר לעניים, ראייה היא שמה שלעשירים אסור אינו אלא חומרא בעלמא, ולכך אין זה עבירה כל כך לענין שיהא נחשב מצוה הבאה בעבירה, או שיקרא עוד איסור מלבד חמץ. אלא שהקשה על זה, מדוע נקטה הגמ' לשון זו דאי בעי מפקר נכסיה, הרי אפילו אם לא היה יכול להפקיר נכסיו, אין זו עבירה חמורה כל כך לענין זה. ותירץ, שכיון שבמקומות אחרים הוצרכה הגמ' לומר לשון זה כדי להחשיבו ראוי לאכילה, וצריך שאכן יוכל להפקיר נכסיו, לכך נקטו גם כאן לשון זה אף שכאן לא הוצרכו לזה.

ז. אכלן לחצאין יצא וכו'
כתב הרא"ש (סי' כ"ה) שהטעם שצריך לאכול כזית מן המרור, הוא משום שמברכין על אכילת מרור, ואין אכילה פחותה מכזית, משא"כ בירקות הראשונות, שמברך עליהן בפה"א, ולא מזכיר בהם שם אכילה, אין צריך כזית. אולם שיטת הרמב"ם (ח"מ פ"ח ה"ב) שגם בשאר ירקות וטיבולים צריך לאכול כזית. ובקרבן נתנאל (אות פ) הביא ממנהר"ל מפראג שהוכיח כדעת הרמב"ם ממה שנקטה הגמ' יצא בטיבול ראשון. והביא הק"נ לתרץ שכוונת הגמ' שיתקנו רבנן שיאכל כזית כדי לצאת בטיבול א', אבל אם לא אכל כזית, לא יצא מצות מרור בטיבול ראשון. ובשאגת אריה (סי' ק) האריך לתמוה על הרא"ש, שודאי צריך כזית למרור מעיקר הדין שהרי הוקש מרור למצה, וכמו שמצה צריכה כזית כן מרור, ועוד שאם לולא הברכה לא היו צריכים כזית, מדוע תקנו חז"ל ברכת על אכילת מרור אם לולא הברכה לא היה מצות אכילה. עיי"ש מה שהקשה עוד. והוכיח שמעיקר הדין צריך כזית למרור, ולא רק משום הברכה.

ובחי' הגרי"ח על הש"ס (מ"ב) כתב להוכיח מדברי הרמב"ם בספר המצוות וביד החזקה שאף בזמן המקדש אין מצוה לאכול מרור אלא יחד עם הפסח, אבל אינה מצוה בפני עצמה. מה שאין כן במצה יש שני מצוות, א. מצוה לאכול מצה עם הפסח. ב. מצוה מצד עצמה לאכול מצה. וביאר הגרי"ח שההיקש בין מרור למצה הוא רק למצות מצה שעם הפסח, אבל מצות מצה שהיא בפני עצמה, לא הוקשה למרור, ולכך אין להביא ראייה ממצה שמרור צריך כזית.

ח. אכלן לחצאין יצא
בביאור הגר"א (או"ח סי' תע"ה ס"ט) הוכיח מכאן שאכילת כזית מצה בכדי אכילת פרס היא רק בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לאוכלו בבת אחת. אולם בערוך השלחן (שם סק"ד) כתב, שרק אם מפסיק באמצע אכילתו הוא דיעבד, שאם אכלה כולה בתוך כדי אכילת פרס יצא בדיעבד. אבל אם אינו מפסיק באכילתו כלל, הרי זה לכתחילה, ואין צריך לבלוע הכזית בבת אחת ממש.

ט. אע"פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת וחרוסת
פירש רשב"ם, מצוה להביא מן התורה, שעדיין לא קיים מצות אכילת מרור הואיל ולא נתכוין. וכתב הביאור הלכה (סי' ס"ד ו"א) שמכאן מבואר דעת רשב"ם שדין מצוות צריכות כוונה הוא מדאורייתא.

א. אמר ריש לקיש זאת אומרת מצוות צריכות כוונה
הקשה הטורי אבן (ר"ה כט. ד"ה איכוון), שהרי בניזר (כ"ג) מבואר שדעת ריש לקיש שיוצא מצות אכילת קרבן פסח אפילו שלא בכוונה, וסותר דברי עצמו. ותירץ, שאפילו למ"ד מצוות צריכות כוונה, זהו רק במקום שכל המין ראוי למצה, כגון בשופר או לולב או מצה וכדו' שבכל שופר ולולב ומצה יוצאים ידי חובה, בזה אומרים שבלא כוונה לא יצא. אבל כשגם כל המין אינו ראוי להמצוה, אלא רק דבר פרטי ומיוחד, כגון אכילת פסח, שרק בבשר של בהמה זו יכול לצאת מצות אכילת ק"פ, בזה אומרים שכיון שעומד למצותו, יוצא אפילו אם אינו מכוין. ובבית הלוי (ח"ג סי' נ"א אות א) תירץ על פי יסודו שעיקר המצוה באכילת קדשים היא מה שהקדשים נאכלין, אבל על הגברא אין מצוה לאוכלם, ומצות הקדשים שייאכלו מתקיימת גם בלא כוונה. ואף שבקרבן פסח יש גם מצות אכילה על הגברא, ואינו יוצא מצוה זו כשאוכל בלא כוונה למ"ד מצוות צריכות כוונה, אך עכ"פ יוצא המצוה שבשאר קדשים, ודי בזה לומר שאינה נקראת אכילה שפושעים יכשלו בהם.

ב. זאת אומרת מצוות צריכות כוונה
פירשו התוס', שריש לקיש סובר שהמשנה שכתבה בסתמא, מדברת אפילו אם יכול למצוא שאר ירקות, שאין לו לטרוח אחר שאר ירקות, אלא עושה שני טיבולין במרור, ומשום שמצוות אין צריכות כוונה. ופירש המהרש"א בכוונת התוס', שהיה משמע לתוס' שגם ריש לקיש מצריך שני טיבולין להיכה, שאם לא כן מדוע יעשה ב' טיבולין, שיעשה רק אחד אחר המצות ויכוין, אלא על כרחך שגם ריש לקיש מודה שצריך ב' טיבולין, והדיוק הוא רק ממה שאין צריך לטרוח אחר שאר ירקות.

ג. זאת אומרת וכו'
הקשה הקרבן נתנאל (אות ע), לפי השיטות שאפילו למ"ד מצוות אי"צ כוונה, אם מכוין בפירוש שלא לצאת, אינו יוצא, א"כ מהי הראיה, הרי יש לומר שהמשנה מדברת באופן זה. וכתב שעל כרחך סובר ריש לקיש שדוחק להעמיד באופן זה. וכתב שעל פי זה מובן מדוע הגמרא הקשתה רק מהברייתא על ריש לקיש ולא הקשתה סתירה על המשנה עצמה, וזהו משום שהיה אפשר לדחוק שהתנא של המשנה סובר מצוות אין צריכות כוונה, ורק על ריש לקיש שמיאן בזה הקשו.

ד. וכי תימא אם כן לישמעין שאר ירקות
פירש בחידושי הר"ן, שאם סוברים מצוות צריכות כוונה, וסוברים שבטיבול אחד יש היכר לתנוקות, מובן שלא נקטו שאר ירקות אלא חזרת, כדי שנדייק שמצוות צריכות כוונה, אבל אם נאמר שאין צריכות כוונה, ואם כן אין היכר לתנוקות אלא בטיבול שני, קשה מדוע נקטו דוקא חזרת, שאי אפשר לקיים המצוה כהלכתא, שישמיעונו בשאר ירקות, שעיי"ז יוכל לקיים המצוה כהלכתא, ודחו שלרבותא נקטו זאת דס"ד וכו'.

ה. קמ"ל דאפילו חזרת בעינן תרי טיבולין
כי היכי דתיהוי היכירא לתנוקות
המאירי הביא שני צדדים למסקנת הגמ', האם יוצא ידי חובת מרור בראשון, והשני אינו אלא להכירא בעלמא, או שהשני הבא לאחר המוציא הוא עיקר המצוה, והראשון שהוא קודם סעודה הוא להעיר התנוקות. והוסיף שמכל מקום יוצא בראשונה.